

Siyasi Partilerde İç Örgütlenme: Türk Demokrasisi Açısından Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme

Mehmet Okan BALCI¹

Geliş Tarihi (Received) 05.07.2023– Kabul Tarihi (Accepted): 24.11.2023

DOI: 10.26745/ahbvuibfd.1323089

Öz

Siyasi partiler modern demokrasilerde öncü, yönlendirici ve vazgeçilmez kurumsal aktörlerdir. Bu tanım daha çok demokrasiyle organik ve zorunlu bir bağ kuran modern liberal demokrasiler için geçerlidir. Bahsi geçen ideal durum Türk siyasal hayatı için bir ön kabuldür ve birçok siyasal analize konu olmuştur. Ancak Türk siyasal hayatında siyasi partiler ile demokrasi arasındaki sorunsalın tanımlanma ihtiyacı güncelliğini korumaktadır. Bu açıdan Türk siyasetinin son yirmi yılında aktif olarak rol almış siyasi partilerin teşkilat yapıları üzerinden bir demokrasi değerlendirmesi yapmak açıklayıcı sonuçlar ortaya koyacaktır. Çalışma kapsamında toplumu etkileme kapasitesi yüksek olan ve farklı ideolojik tutumları içinde barındıran Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Türk siyaseti açısından teşkilat yapıları üzerinden değerlendirmeye en uygun örnekler olarak kabul edilmiştir.

Çalışmanın temel amacı Türkiye'deki demokrasi kültürünün liberal demokrasi seviyesine ulaşamamasındaki temel nedenleri açıklamaktır. Bu amaçla temel sorunsala yönelik kapsayıcı genellemeler AK Parti ve CHP örneği üzerinden ifade edilmiştir. Çalışma nitel araştırma deseni kullanılarak Birkaç Araştırma Analizi boyutunda gerçekleştirilmiştir. AK Parti ve CHP temel vakalar olarak belirlenmiştir. Bu vakalar Olabildiğince Farklı Sistemler Tasarımı (OFST) yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analizde parti programları temel araştırma kaynağı olarak kullanılmıştır. Bağımsız değişken olarak belirlenen parti içi örgütlenme biçimleri ile partilerin siyasal gerçeklikte ortaya koydukları anti demokratik politikalar arasındaki nedensellik ilişkisi açıklanmıştır. Seçim yanlılığı problemiyle karşılaşmamak için örneklem toplumdaki etki alanı yüksek olan farklı ideolojideki partiler arasından seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Liberal Demokrasi, Siyasi Partiler, Türk Siyasal Hayatı, Anti-Demokratik Tutumlar

Internal Organization in Political Parties: A Comparative Evaluation in Terms of Turkish Democracy

Abstract

In modern democracies, Political parties are leading, directing and indispensable institutional actors. This definition mostly applies to modern liberal democracies, which have an organic and necessary connection with democracy. This ideal situation is a presupposition of Turkish political life and has been the subject of many political analyses. However, the need to define problematic between political parties and democracy in Turkish political life remains topical. In this regard, an assessment of democracy through the organizational structures of political parties that have played an active role in the last two decades of Turkish politics will reveal explanatory results. Within the scope of the study, the Justice and Development Party (AK Party) and the Republican People's Party (CHP), which have a high capacity to influence society and embody different ideological attitudes, are considered to be the most appropriate examples to be evaluated through their organizational structures in terms of Turkish politics.

The main purpose of the study is to explain the main reasons why the culture of democracy in Turkey has not reached the level of liberal democracy. For this purpose, inclusive generalizations regarding the main problem are expressed through the examples of the AK Party and CHP. The study was carried out in a Few Research Analysis dimensions using a qualitative research design. AK Party and CHP were determined as the main cases. These cases were analyzed using the Most Different Systems Design (MDS) method. Party programs were used as the main research resource in this analysis. The causality relationship between the forms of intra-party organization determined as the independent variable and the anti-democratic policies of the parties in political reality is explained. In order to avoid the problem of election bias, the samples were selected from parties with different ideologies that have a high influence in society.

Keywords: Liberal Democracy, Political Parties, Turkish Political Life, Anti-Democratic Attitudes

¹ Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Doktora Programı, mehmetokanbalci@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2074-5646.

Giriş

Demokrasi, Platon'dan Kant'a kadar birçok düşünürün üzerinde durduğu bir kavramdır. Ancak bugünkü tartışmalar kapsamında özellikle 1990'lı yıllardan sonra çok partili sistem ile demokrasi arasındaki bağıntı tartışmanın ana başlıklarından birisi durumuna gelmiştir. Çok partili siyasal sistemin varlığı demokratik bir yönetimin ön koşulu olmasına rağmen demokrasiyi yalnızca siyasi partilerin seçimlere katılımına indirgemek demokrasinin temel sorunsallarından birisidir (Kuçuradi, 1998: 21-23). Bu anlamıyla günümüzde demokrasi sorunsalı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye için de güncelliğini koruyan başlıklar arasındadır.

Türkiye'de demokratikleşme süreci neredeyse tamamıyla modernleşme sürecinin bir parçası olmuştur. Modernleşme sürecinin başlangıcından bugüne kadar demokratikleşme adına önemli adımlar atılmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında ve 21. yüzyılın başında ise Türkiye'nin demokrasi tutumu görece olumlu gelişmelere sahne olmuştur. Bu gelişmeler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında çok partili sisteme geçiş ve 1950'de Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesi ile başlamıştır. Her ne kadar Türkiye'de 1960 ve 1980 yıllarında iki darbe yaşanmış olsa da demokratik sistemde ve bilinçte görece olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kaldırılması, siyasal açıdan sorumlu bir Cumhurbaşkanı'nın sisteme dahil edilmesi ve yine siyasi partilerin Anayasa Mahkemesi tarafından kapılmasının zorlaştırılması bu olumlu gelişmelerden sadece birkaçıdır. Daha açık bir ifadeyle halkın doğrudan temsilcisi konumunda olan siyasi partilerin üzerindeki vesayet makamlarının zayıflatılması ya da kaldırılması halkın temsiliyet gücünü arttırmıştır.

Türk demokrasisi tarihi; kişiler, kurumlar ve düşünceler etrafında şekillenmiştir. Özellikle 21. yüzyılda önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Muhtıra ve darbe girişimlerine rağmen siyasi partilerin ve seçimlerin öncülüğünde olan siyasal bir yönetimden kopuş olmamıştır. Bununla birlikte hem dünyadaki gelişmeler hem de iç siyasette meydana gelen siyasal ve sosyal olaylar demokrasi algısını ve tutumunu etkilemiştir. Türkiye için bu süreç zarfında demokratik siyasal toplum olma yolunda atılan olumlu adımların ağır bastığını söylemek mümkündür.

Bu çalışmada Türk siyasetinde önemli bir yeri olan demokrasi kavramına dair ülke bazında karşılaştırmalı bir analize yer verilmiştir. Bu kapsamda ülke siyasetinde aktif olarak yer alan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ile Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) demokrasi sorunsalı üzerinden karşılaştırılmıştır. İdeal olarak sunulan liberal demokrasi yaklaşımının ülke siyasetinde yaşatılmama sebeplerine dair açıklamalara yer verilmiştir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden Birkaç Araştırma Analizi çerçevesinde Olabildiğince Farklı Sistemler

Tasarımı (OFST) kullanılmıştır. “Odaklanmış karşılaştırma” ya da “küçük-N” karşılaştırması olarak ifade edilen birkaç vaka analizi, bir ya da daha fazla vakanın sistematik ve kapsamlı bir şekilde karşılaştırmasıdır. Bu yöntem, içinde barındırdığı bazı sınırlılıkları aşmak için John Stuart Mill’in ‘fark ve anlaşma’ yöntemlerini kullanır (Eldem, 2020: 49-50). Bu yöntem kapsamında parti programları temel araştırma kaynağı olarak seçilmiştir. Partilerin teşkilatlanmalarının Türk siyasetine ve demokrasisine etkileri neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Çalışmanın temel savı; Türkiye siyasetinde partilerin kendi içinde ve ülke genelinde var olan anti-demokratik uygulamaların, parti ideolojilerinin soyut düşünsel kabullerinden ziyade iç örgütlenme biçimlerinden kaynaklandığı yönündedir. Siyasi partiler toplumun önemli bir bölümünü doğrudan etkisi altına alabilme kapasitesi sayesinde ise siyasi partilerin yarattıkları anti demokratik bilinç toplumda tarafından meşru görülmektedir. Bu yanılsama durumu Türkiye’de demokratikleşme sürecinin önündeki önemli engellerden birisidir.

1. Demokrasi Kavramı

Demokrasi kavramının kökleri M.Ö. 6 ile 4. yüzyıl arasında Antik Yunan coğrafyasında varlık gösteren Polis yönetimine dayandırılmaktadır. Ancak o dönemlerde demokrasi kavramı bugün ifade ettiğinden çok daha farklı bir anlama sahipti. Antik Yunan’da yaşatılan demokrasi, seçim yerine kurayla yönetime gelen yurttaşların şekillendirdiği ve erkler arasında ayrımın olmadığı bir sisteme işaret eder. Bu sistemde 500’ler Meclisi gibi kurumlar vasıtasıyla siyasal alan, geçişken sınırlara sahip belli ölçütler etrafında şekillenmiştir. Bu anlamıyla bugün var olan demokrasilerden farkı, seçimle iş başına gelen yöneticiler yerine kura ve rotasyon sistemi ve sürekliliğe sahip bir bürokrasinin olmayışıdır. Bir başka ifadeyle, Antik dönemde doğrudan demokrasinin sunduğu sırayla yönetim ilkesi varken, modern dönemde ise temsili demokrasinin bir uzantısı olan siyasal elitlerin yönetimi vardır (Yunus, 2015: 57-58).

Modern demokrasinin düşünsel temelleri Batı Avrupa’daki siyasal ve sosyal olaylarla yakından ilişkilidir. Orta Çağ sonrası feodal Batı toplumlarında görülen çözümler ve bu dönemin yarattığı görece özgür düşünce ortamı, liberalizm ve demokrasi düşüncesinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu koşullar altında yetişen birçok düşünür modern demokrasi kavramına kayda değer katkı sağlamıştır. Bunlar arasında John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Friedrich Hegel ve John Stuart Mill gibi düşünürler sayılabilir. Temelde iki ayrım yapmak gerekirse bunlar; Rousseau, Hegel ve Jeremy Bentham ile özdeşleştirebileceğimiz çoğunlukçu demokrasi ile Locke, Mill ve Alexis de Tocqueville’in temelini attığı çoğulcu demokrasi

anlayışıdır (Çaha, 2016: 306-308). Tarihsel olarak bakıldığında ise bugünkü anlamıyla demokrasilerin ortaya çıkışı ve olgunlaşması 20. Yüzyıldaki siyasi ve sosyal gelişmeler sonucunda olmuştur. Birçok ülke II. Dünya Savaşı sonrasında tam anlamıyla demokratik ilkeleri işletmeye başlamıştır. 21. yüzyılda ise Birleşmiş Milletler (BM) üyesi ülkelerin neredeyse tamamının demokrasi ile yönetildiğini iddia edilmektedir (Bülbül, 2020: 117).

Demokrasi kavramı en basit anlamıyla ‘halkın yönetimi’ olarak tanımlanabilir. Ancak ideolojik konumlanışlar hem halk tanımına hem de siyasal iktidar tanımına farklı anlamlar yükleyebilmektedir (Uslu, 2018: 137). Bülbül’e göre (2020: 116): “*Demokrasi siyasal iktidarın, farklı alternatifler arasından, halk tarafından, özgür, rekabetçi, şeffaf ve adil seçilmelerle, sürekli olarak belirlendiği yönetim biçimi olarak tanımlanabilir.*” Bir başka tanımda ise çoğunluğun yönetimi altında yer alan azınlığın haklarına saygı duymak, eşit fırsatlar ve bireysel liyakati önceleyen siyasal sistemler gibi ilkeler yer alır (Heywood, 2014: 102).

Birçok tanıma ve sınıflandırmaya tabi tutulan demokrasinin zihinlerde yer edinmesi için temel değerlerine bakmak gerekir. Öncelikle demokrasi halk egemenliğine dayanan bir sisteme işaret eder. Halk kendini yönetecek kişileri belirlerken aynı zamanda siyasal katılım hakkını elde etmektedir. İkinci olarak soyut olarak varlık gösteren ‘İnsan Hakları’ kavramlaştırmasıdır. Demokratik bir yönetim kişi hak ve özgürlüklerini tanır ve korur. Bir diğer başlık ise hukukun üstünlüğüdür. Demokratik yönetimlerde siyasal iktidar kendi koyduğu kanunlardan sorumlu olur ve keyfiyete başvurmaz. Demokrasilerin belki de en vazgeçilmez unsuru muhalefetin varlığıdır. Ancak muhalif partilerin varlık göstermesi tek başına yeterli değildir. Muhalefetin varlığının yanında iktidar olma ihtimalinin olması gerekmektedir. Son olarak demokrasiler siyasal denetim, eşitlik ve özgürlüğü içinde barındırır (Çaha, 2016: .317-320). Demokrasiye atfedilen değerler listesi çoğaltılabilir ancak çalışma kapsamında siyasi partilerin varlığı ve siyasal alanda yerine getirdikleri işlev önem arz etmektedir.

Bir siyasal sistemin demokratik olup olmadığını anlamak için yalnızca anayasal düzen ve soyut bir şekilde var olan kanunlara bakmak yeterli olmayacaktır. Demokrasilerin vazgeçilmez unsuru olan siyasi partilere ve bu partilerin siyasal sistem içerisindeki işlevine bakmak gerekmektedir. Bir ülkede; siyasi parti sayısı, siyasal alana katılım şekli ve imkanları, halk ile siyasal iktidar arasında kurdukları bağ, iktidar partisi olabilme kapasiteleri ve iç örgütlenme yapıları demokrasinin varlığına dair önemli göstergelerdir (Kapani, 2017: 174).

Demokrasi olgusunun birden fazla yorumu olduğunu görmekteyiz. Ancak geniş anlamda liberal demokrasi ve sosyal demokrasi olarak bir ayrım yapmam mümkündür. Bu ayrım ideolojik konumlanmış, ekonomik gerçeklik algısı, adalet ve eşitliğe yüklenen anlam ve devletin birey karşısındaki yeri gibi ön kabullere göre şekillenmektedir. Ancak gerçek ayrımı belirleyen; politikalar ve siyasal katılıma dair tutumlardır (Çetin, 2016: 329).

Liberal demokrasinin kökenlerini 18. ve 19. yüzyıl İngiliz düşünürleri ile burjuvazine kadar götürmek mümkündür (Çetin, 2016: 329-330). 21. yüzyılda ise demokrasi kavramı ile liberal demokrasi kavramı eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bu açıdan liberal demokrasinin ayırt edici özellikleri kavramın doğru anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Liberal demokrasi; siyasi eşitlik üzerine inşa edilmiş sürekli yapılan seçimlerle iktidarın ele geçirildiği temsili demokrasidir. Bununla birlikte rekabete dayanan, özgürlük ve hoş görü prensiplerini içeren ve farklı dünya görüşlerini bir arada yaşatabilen bir sistemdir (Heywood, 2014: 113).

Liberal demokratik sistemin varlığından söz edebilmek için temel hak ve özgürlükler, serbest seçimler ve parlamentonun hesap verebilir olması gerekmektedir (Newton, Deth, 2010: 39). Bununla birlikte liberal demokrasi için devlet; yalnızca adalet ve güvenlik politikalarını yürütmekle sorumludur. Ayrıca devletin ekonomideki rolü olabildiğince minimal seviyede olmalıdır. Piyasaya her türlü müdahale eleştirilmektedir. Özgürlük anlayışı ise bireylerin kendi kontrolünü ön gören ‘negatif özgürlük’ anlayışına indirgenir (Çetin, 2016: 330-332).

Son olarak siyasi partilerde parti içi demokrasi olgusu liberal demokrasilerde vazgeçilmez bir unsurdur. Siyasi partiler anayasalar ve kanunlar çerçevesinde belirli bir süreç geçirerek ortaya çıkan organizasyonlardır. Partilerin yaşam alanı bulduğu rejimlerin hukuki sınırları ve imkanları parti içi demokrasinin gelişmesinde öne çıkan unsurlardır. Bu açıdan Türkiye özelinde parti içi demokrasi olgusu, 1982 Anayasa’sı ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile şekillenmektedir. Bununla birlikte siyasal partilerde parti içi demokrasi olgusuna dair kapsayıcı bir tanım yapmak mümkündür. Buna göre siyasi partilerde parti içi demokrasi; kuruluş aşamasından yönetim sürecine kadar demokratik ilke ve tutumların daima dikkate alındığı, evrensel anlamda liberal demokrasinin sunduğu ilkeler esasında yetki ve sorumlulukların belirlendiği, hukuki sınırlar gözetilerek parti içerisinde oligarşik eğilimlere müsaade edilmeyen ve tüm organların ve kişilerin demokratik seçimlerle belirlendiği bir sistem olarak tanımlanabilir (Tuncay, 1996: 56).

2. Siyasi Partiler

Modern dönemlerde siyasetin alanı Orta Çağ Avrupa'sında var olmayan yeni siyasal mekanizmalar üzerinden örgütlenmeye başlamıştır. Bu yeni siyasal mekanizmaların en önemlisi siyasi partilerdir. 19. yüzyıl boyunca siyasal temsilin ve oy hakkının sınırlı sayıda da olsa ortaya çıkışı siyasi partilere ilk defa bir yaşam alanı sunmuştur (Heywood, 2014: 320). İlk siyasi partileri oluşturan gruplar çeşitli sebeplerle bir araya gelmiştir. Yöresel, ideolojik ve kişisel ortaklıklar ve çıkarlar bunlar arasında sayılabilir. İktidarı etkileme kapasitesine sahip bu çıkar odakları/grupları özellikle 18. yüzyılda Fransa ve İngiltere'de faaliyet göstermiştir. Ancak bugünkü anlamıyla siyasi partilerin kuruluşu 1850'li yıllara denk düşmektedir (Duverger, 1974: 15-19). Siyasi partiler temelde bireylerin siyasal katılımını sağlayan ya da sağladığını iddia eden yapılar olarak algılanmaktadır. Yönetim sistemlerinden bağımsız olarak ister cumhuriyet ya da monarşi ister demokratik ya da anti-demokratik yönetim olsun siyasi partiler modern dönemin vazgeçilmez unsurları olmuştur (Kapani, 2017: 173).

Siyasi partiler başlangıçta sınırlı sayıda işleve sahip organizasyonlar olarak faaliyet göstermiştir. Yönetici ve yönetilen ilişkisi çerçevesinde bireysel düşüncelerin bir arada temsil edildiği siyasal bir örgüt görünümünde olmuşlardır (Duverger, 1994: 15). Ancak zamanla siyasi partilerin örgütlenme biçimleri ve işlevlerinde bir dönüşüm yaşanmıştır. Siyasi partiler, bulunduğu toplumda var olan sosyal-siyasal değerleri korumayı, değiştirmeyi ya da tamamen yıkmayı amaçlayan; belli bir programa sahip olup o doğrultuda ilerleyen, bir ideoloji etrafında toplanan toplumsal sınıfı ya da sınıfları temsil amacıyla olan; istisnalar olmasına karşın temelde siyasal iktidarı kazanma güdüsüyle hareket eden; seçim yoluyla ya da seçim dışı bazı yollarla iktidarı elde etme çabasında olan; genelde bir insan ömründen daha uzun süre siyasal alanda faaliyet gösteren örgütler olarak faaliyet göstermektedirler (Özdemir; Atılgan, 2018:239).

Siyasi partilerin temel işlevi halk ile iktidar arasında bağ kurmaktır. Bu anlamıyla halkın bireysel bazda talep ve isteklerini iktidar alanına taşımaktadırlar. Bir diğer işlevi ise halkın siyasal ve sosyal açıdan eğitilmesidir. Siyasi partileri baskı gruplarından ayırt eden önemli işlevlerinden birisi çıkarların birleştirilmesidir. Küçük bir grubun çıkarları doğrultusunda hareket eden baskı gruplarının aksine siyasi partiler kitlelerin bölünmüş bir yapıda olan halk kitlelerinin çıkarlarını birleştirir, sınıflandırır ve biçimlendirir (Tosun; Tepeciklioğlu, 2016: 474-475).

Kapani'ye göre siyasi partiler: *“Bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte sahip kuruluşlar”* (2017: 174) olarak

tanımlanmaktadır. Toplumsal alana kısmen veya tamamen hitap eden bir siyasal program, iktidarı elde etme arzusu, ortak amaçlar etrafında toplanmış insan kitleleri ve sürekliliğe sahip bir organizasyon siyasi partileri diğer sosyal örgütlenmelerden ayırt eden en önemli unsurlardır (Bülbül, 2020: 510).

Sonuç olarak bir siyasi partiden söz edebilmek için üç temel unsurun bir arada var olması gerektiği söylenebilir. Bunlar iktidarı ele geçirme ve devamlılık sağlama amacı içerisinde olmak, siyaset sahnesi içerisinde coğrafi açıdan kapsayıcı şekilde örgütlü bir yapıda olmak ve kitlelerin/halkın desteğini talep etmek ve bu talebi karşılamaktır. Bu üç temel unsuru bir arada barındıran örgütler siyasi parti olarak adlandırılır (Çetin, 2016: 472-473).

3. Türkiye’de Siyasi Partilerin Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu, 19. yüzyılda Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı’nı yayımlayarak anayasal ve demokratik sisteme giden süreçte önemli bir aşama olan kişi hak ve özgürlüklerine dair modern anlamda ilk atılımları gerçekleştirmiştir. Bununla beraber I. Meşrutiyet olarak adlandırılan dönemde (1876-78) kısa ömürlü de olsa anayasal bir yönetime geçiş yapılmıştır. Osmanlı’da mülk sahibi erkeklerin oy kullanabildiği 1876-1877 birinci meşrutiyet dönemi, siyasal katılım açısından bir devrim sayılabilir (Uslu, 2018: 143). Bu ilk demokratik siyasal toplum girişimleri uzun ömürlü olmasa da uzun vadede olumlu sonuçlar doğurmuştur.

Sultan II. Abdülhamid döneminin sonuna denk gelen II. Meşrutiyet ise görece daha uzun soluklu ancak yine kesintiye uğrayan bir tecrübedir. İlk siyasi partiler 1908 ile 1918 yılları arasında İttihat ve Terakki yönetiminin gölgesinde varlık göstermiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında ulus devlet olarak örgütlenen Türkiye Cumhuriyeti’nde çok partili sisteme geçiş denemeleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1924’te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Partisi iç ayaklanmalar bahane gösterilerek kapatılmıştır. 1930’da güdümlü bir muhalefet partisi olarak kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) ise beklenenden daha fazla ilgi topladığı için Cumhuriyet ilkelerinin ve hedeflerinin karşısında tehdit olarak görülmüştür. Partinin kurucusu ve lideri Fethi Okyar bu durum karşısında kendi partisini feshetmek zorunda kalmıştır (Ahmad, 2019: 92-93). 1930’lu yıllarda SCF’nin dışında da muhalefet partileri kurulmuştur. Ancak ülke siyasetini etkileme kapasitesinden yoksun olan bu partilere tek parti yönetimi yaşam alanı sunmamıştır. 1945 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti için CHP idaresinde tek parti yönetimi kesintisiz devam etmiştir (Erdem, 2013: 2-3). Kemalist ideoloji ile donatılan CHP’nin tek parti

yönetimi dönem boyunca varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde demokrasi halkçılık ilkesi içerisinde eritilmiştir.

Türkiye için çok partili hayata geçiş halkın talepleri doğrultusunda siyasi iktidarın aldığı bir karar değildir. Aksine tek parti dönemi boyunca ittifak içinde olan iktidar elitlerinin II. Dünya Savaşı sonrasında yaşadığı çatışmanın neticesidir. Bununla birlikte Batı demokrasilerinin üstün geldiği ve liberal ve kapitalist eğilimlerin baskın olduğu Batı siyasal sistemine ayak uydurma istenci çok partili hayata geçişi kaçınılmaz kılmıştır (Ahmad, 2015: 25-28).

Çok partili hayata geçiş Türk siyaseti için bazı soyut ön kabulleri beraberinde getirmiştir. Liberal demokrasi ve çok partili hayat yeni dönemin vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilmiştir. Neredeyse tüm ideolojik tutumların ön kabulü olarak bu iki olgu tartışmaya açılmadan bir ideal olarak ifade edilmiştir.

Türkiye’de siyasi partiler 1982 Anayasa’sı ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu çerçevesinde örgütlenmektedir. Özellikle Siyasi Partiler Kanunu’nda hukuki sınırlar belirgin bir şekilde çizilmiştir. Bu açıdan partilerin; kuruluşu, organları ve organların seçimleri, üyelikler ve Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisindeki temsiliyeti kanun kapsamında belirlenmiştir. Partilerin kuruluşundan yönetimine kadar benzer örgüt yapısına sahip olması ise ortaya koyulan parti içi politikalarda benzer sonuçların çıkma olasılığını beraberinde getirmektedir.

4. Türkiye’deki Partilerin Örgüt Yapıları

Türkiye’deki siyasi partilerin demokrasi tutumlarını karşılaştırabilmek için bazı temel sınırlamalar yapmak kaçınılmazdır. Bu çalışmada örneklem olarak Türk siyasetinin son yirmi yılında iktidar ve ana muhalefet konumunu işgal eden iki parti seçilmiştir. İnceleme nesnesi olarak seçilen partiler Genel Merkez teşkilatlanmaları ve merkez disiplin kurulları ile sınırlı tutulmuştur. Ayrıca Genel Başkanlık organları çalışmada kurulan sebep-sonuç ilişkisi içerisinde, bir sebepten ziyade sonuç boyutunda ele alındığı için analiz edilen diğer organlardan ayrı tutulmuştur. Bir başka ifadeyle Genel Başkanlık organı bağımlı değişken olarak alınmıştır.

4.1. Adalet ve Kalkınma Partisi

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) çalışma nesnesi olarak seçilen ilk partidir. 14 Ağustos 2001 yılında kurulan parti çok kısa bir sürede parti örgütlenmesini tamamlayarak 2002 yılında yapılan genel seçimlerde tek başına iktidar partisi olma başarısını göstermiştir. Ayrıca 2002’den sonra yirmi yılı aşkın bir süre iktidarda kalmayı başarmıştır.

AK Parti'nin tüzüğü çalışma kapsamında Büyük Kongre, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu (MKYK), Merkez Yürütme Kurulu (MYK) ve Disiplin Kurulu açısından incelenmektedir. Bahsi geçen organların örgütlenme biçimlerinde parti genel başkanının yetki ve sorumlulukları üzerinde durulmaktadır.

Partinin en üst karar ve denetim organı olarak Büyük Kongre faaliyet gösterir. Parti genel başkanı ve diğer üst kurulları seçme yetkisini elinde bulundurur. Bunun yanında kesin hesabı kabul etmek gibi denetim görevlerini de yerine getirir. Büyük kongre delegeleri, il kongre delegeleri ile tabii delegelerden oluşmaktadır. Genel Başkan, Merkez Yürütme Kurulu, Merkez Disiplin Kurulu (MDK) başkan ve üyeleri, üyeliği devam eden kurucu üyeler ile bakan ve milletvekilleri tabii üye olarak kabul edilmektedir (akparti.org, 2023).

Merkez Karar ve Yönetim Kurulu (MKYK) büyük kongreden sonra en yetkili karar ve yönetim organıdır. MKYK büyük kongrede seçilen elli asıl yirmi beş yedek üyeden oluşur. Parti Genel Başkanı MKYK'nın doğal üyesi ve başkanıdır. MKYK, partinin genel koordinasyonu sağlamak, partinin her türlü kademesinde gerekli düzenlemeleri yapmak, seçimlerle ilgili gerekli kararları almak, Genel Başkanın teklifi ile MYK ile diğer alt yönetim ve yürütme kurullarının üye sayısında değişikliğe gitmek gibi görevleri vardır (akparti.org, 2023)

AK Parti tüzüğüne göre: “*Merkez Yürütme Kurulu; Genel Başkan, Genel Başkan Vekili, Genel Başkan Yardımcıları ve Genel Sekreter ile TBMM parti grup başkanı ve grup başkanvekillerinden oluşan en üst icra kuruludur*” (akparti.org, 2023). MKY'nin başkanı genel başkanıdır. Ayrıca bu üyeler genel başkan tarafından kısmen ve tamamen değiştirilebilmektedir. Bu kurul partinin yürütme organı gibi faaliyet gösterir ve tamamen genel başkanın inisiyatifinde hareket eder.

AK Parti Merkez Disiplin Kurulu (MDK) büyük kongre tarafından seçilmektedir. MDK il disiplin kurullarının itiraz ve ihraç kararlarına ikinci derece disiplin kurulu olarak bakar ve kesin karara bağlar. Ayrıca partide üst düzey yöneticilik yapanlar ile bazı eski TBMM de görev almış eski partilileri birinci derece disiplin kurulu olarak soruşturmaya tabi tutar ve kesin karara bağlar (akparti.org, 2023).

4.2.Cumhuriyet Halk Partisi

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 9 Eylül 1923'te Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin devamı olarak kurulmuştur. CHP, kurucu lider ve değişmez önder olan Mustafa

Kemal Atatürk'ün liderliğinde Cumhuriyeti kuran parti olarak öz tanımlama yapar. Bir asırdır siyasal faaliyet gösteren parti, zaman içerisinde birçok değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Çalışma kapsamında CHP'nin 21. yüzyılda uygulamada olan parti tüzüğü dikkate alınmaktadır.

Parti Genel Başkanı, Parti Meclis Üyeleri ve Yüksek Disiplin Kurulu Üyelerini seçme yetkisine sahip olan Kurultay partinin en yüksek organı olarak tanımlanmıştır. Kurultayın doğal ve seçilmiş olmak üzere iki tür üyelik mevcuttur. Doğal üyeler parti genel başkanı, parti meclisi üyeleri, TBMM'de görev yapan üyeler ve bakanlar ile Yüksek Disiplin Kurulu başkan ve üyeleridir. Seçilmiş üyeler ise TBMM üye sayısının iki katı kadar illerden gelen delegelerden oluşur (chp.org, 2023).

Parti Meclisi (PM) ise genel başkan ve kurultayın birlikte seçtiği üyelere oluşan ve kurultaydan sonra en yetkili olan organdır. PM'nin en önemli görevi; hükümet kurma, kurulan hükümete katılma ya da hükümetten çekilme kararı almaktır. Ek olarak seçimlere katılıp katılmama kararı ile aday saptama da uygulanacak yöntemi belirler (chp.org, 2023).

Merkez Yönetim Kurulu (MYK) CHP'nin en üst yönetim kurulu olarak görev yapar. Genel Başkan başkanlığında ve onun belirlediği Genel Başkan Yardımcıları ve Genel Sekreterden oluşur. MYK, Kurultay'da ve PM'de alınan kararları uygulamakla görevlidir. Parti örgütlenmesinin yönetimin sorumlu kuruldur. Parti'nin diğer siyasi partilerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla gerekli ilişkiyi MYK kurar. Önemli görevlerinden bir diğeri ise yıllık bütçeyi hazırlamak ve PM'ye sunmaktır (chp.org, 2023).

Yüksek Disiplin Kurulu (YDK) kurultay tarafından seçilen 15 asıl 8 yedek üyeden oluşur. YDK, parti suçu olarak tanımlanan suçların cezalandırılmasında görevli ve yetkili organdır. PM üyeleri, YDK başkan ve üyeleri TBMM üyeleri ve son olarak parti büyük şehir başkanlarının soruşturma gerektiren eylem ve faaliyetleri PM'nin istemi üzerine YDK'nda gerçekleştirilir (chp.org, 2023).

5. Parti Örgütlenmelerinin Karşılaştırmalı Analizi ve Demokrasi İlişkisi

Karşılaştırma yapmak; deney ve gözlemlenilen olguların açıklanmasına birikimsel olarak katkı sunar. Ortaya koyulan yeni teorilerle siyasal alanda varlık gösteren olay ve olgulara açıklık getirir (Landman, 2022: 24-26). Bu anlamıyla siyasal alanda yapılan karşılaştırmalar; sistemlerin, örgütlenmelerin ve ilişkisel bağların tanımlanmasına yardımcı olur. Siyasi partiler çerçevesinde karşılaştırma yapmak ise hem ulusal sistemlerin karşılaştırılmasında hem de uluslararası boyutta araştırma nesnesine konu olan olguların anlamlandırılmasına katkı sunar.

Çalışma kapsamında Olabildiğince Farklı Sistemler Tasarımı (OFST) yöntemine göre yapılan karşılaştırmada ideolojik tutumlar temel farklılık değişkeni olarak seçilmiştir. AK Parti ve CHP'nin ideolojik konumları arasındaki fark çalışmanın temel bölümlerinden birisini oluşturmaktadır. Bu anlamıyla AK Parti ideolojisini muhafazakâr demokrat olarak tanımlayabiliriz (Barış, 2014: 208). CHP ise tek birden çok farklı ideolojiye ev sahipliği yapmasına karşın Kemalizm ilkeleriyle donatılmış sosyal demokrat bir parti olarak kabul edilebilir (Emre vd., 2017: 117). Hem AK Parti hem de CHP'nin dönemsel olarak farklı tutumları görülmesine karşın 21. yüzyılın başından itibaren ağırlıklı olarak ortaya koydukları ideolojik tutumlar dikkate alınmaktadır.

AK Parti ve CHP ideolojik açıdan farklı siyasal programlar ortaya koyan partilerdir. Bu iki partinin ideolojisi söylem düzeyinde neredeyse tamamen birbirinden farklıdır. Buna karşın siyasal alana yansıyan demokrasi tutumlarında benzerlikler görülmektedir. Farklı ideolojilere sahip olmalarına karşın demokrasi konusunda sunulan benzer çıktılar parti teşkilatlanma biçimleri ile demokrasi arasında bir nedensellik ilişkisini işaret etmektedir.

Her iki partinin de teşkilat yapılarını incelendiğinde, bağımsız değişken (ana açıklayıcı değişken) olarak iki değişken karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; benzer parti teşkilatlanmaları ve karizmatik lider mitidir. Parti teşkilatlarının benzerliği kısmen siyasi partiler kanunu ile ilişkili olsa da görev ve yetki dağılımlarında parti başkanının resmi ve gayri resmi olarak üstlendiği görevler ve yetkiler her iki partide benzer şekilde sonuçlar doğurmaktadır.

AK Parti'de yerelden katılan ve merkez örgütlenmesinin şekillendirdiği Büyük Kongre, büyük oranda genel merkezin ve daha özelde Genel Başkan'ın iradesi doğrultusunda oluşturulmaktadır. Büyük Kongre'den sonra en üstün karar ve yönetim organı olan Merkez Karar ve Yönetim Kurulu (MKYK), Genel Başkan ve Büyük Kongre tarafından oluşturulmaktadır. Sahip olduğu yetkilerden ziyade bu yetkileri kullanacak olanların yetkilendirme süreci önem arz etmektedir. Bu delegeler her ne kadar kısmi olarak il delegelerinden gelen üyelerle belirlenmiş olsa da Türk siyasetinde parti genel başkanlıkları tüm teşkilata hâkim olma düşüncesiyle şekillenmektedir. Ayrıca doğal üye olarak görevlendirilen üyelerin sayısı kayda değer derecede yüksektir. Merkez Yönetim Kurulu (MYK) ise neredeyse tamamen genel başkanın kontrolünde olan bir organdır. Benzer şekilde Merkez Disiplin Kurulu büyük kongre tarafından seçilen ve parti genel başkanının iradesi dışına çıkamayan bir yapı görünümündedir.

CHP’de en yetkili organ Kurultay’dır. AK Parti’de olduğu gibi Kurultay üyeleri tabii üyelere ve il kongrelerinden gelen delegelerden oluşmaktadır. Seçim yöntemleri ve sahip oldukları yetkiler açısından bire bir örtüşmeler göze çarpmaktadır. Benzer şekilde CHP’nin Parti Meclisi, Merkez Yönetim Kurulu ve Yüksek Disiplin Kurulu’nun oluşum sürecinde genel başkanın doğrudan ve dolaylı olarak çok fazla yetkisi vardır. Ancak daha aydınlatıcı olan, her iki parti liderinin tüzük ve yönetmeliklerin dışında sahip oldukları ve seçmen tarafından sahip olduklarına inandıkları yetki ve görevleridir. Kişilerden bağımsız olarak parti liderinin hem partide hem de iktidara gelme durumunda ülke yönetiminde tek söz sahibi olması gerektiğine dair bir inanç yaratılmaktadır. Bu inanç parti üyeleri tarafından sıkıca sahiplenilerek her şeyi kontrol edebilen karizmatik lider mitiyle sonuçlanmaktadır.

Tablo 1: Türk Siyasetinde Anti-Demokratik Tutum ve Davranışlar Araştırma Tasarımı

	Olabildiğince Farklı Sistemler Tasarımı	
	Vakalar	
Değişkenler	AK Parti	CHP
Bağımsız Değişken 1	Muhafazakâr Demokrat İdeoloji	Sosyal Demokrat İdeoloji
Bağımsız Değişken 2	Genel Başkan’ın Hakimiyetinde oluşturulan parti teşkilatı	Genel Başkan’ın Hakimiyetinde oluşturulan parti teşkilatı
Bağımsız Değişken 3	Karizmatik Lider Miti	Karizmatik Lider Miti
Ana Açıklayıcı Değişkenler	Bağımsız Değişken 2 ve Bağımsız Değişken 3	Bağımsız Değişken 2 ve Bağımsız Değişken 3
Bağımlı Değişken (Sonuç Değişkeni)	Ülke Siyasetinde Anti Demokratik Uygulamalar	Ülke Siyasetinde Anti Demokratik Uygulamalar

Tablo 1’de ifade edildiği üzere, iki farklı ideolojik tutumun temsilcisi olmalarına karşın AK Parti ve CHP’deki neredeyse tamamen örtüşen örgütsel şema ve yönetim biçimleri, teorik açıdan benzer anti-demokratik sonuçların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Çalışma kapsamında siyasi partilerin iktidar ya da muhalefet görevini üstlenmeleri bağımsız değişken olarak değerlendirilmediği için ‘ülke siyasetinde anti-demokratik uygulamalar’ şeklinde ifade edilen bağımlı değişkeni etkileme kapasitesi yoktur. Tablo 1’de asıl vurgulanan ise bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiselliklerdir. Buradan anlaşıldığı üzere, Türk siyasetinde var olan anti-demokratik tutumların ideolojilerden bağımsız olarak ortaya çıkmaktadır ve anti-demokratik uygulamaların ortaya çıkmasındaki asıl nedenin parti örgütlenmeleri ile parti başkanlıklarının arasındaki ilişkide anlam kazanmaktadır. Parti teşkilatlanmaları doğrudan ya da dolaylı olarak aşırı yetki ve görevle donatılmış genel başkanları ya da beklentisini yaratmaktadır. Çalışma kapsamında ele alınan dönem ve partilerin mevcut Genel Başkanlarından bağımsız olarak böyle bir beklentinin var olduğu söylenebilir. Bu ise hem parti üyeleri arasında hem de seçmen için karizmatik lider beklentisiyle sonuçlanmaktadır. Parti içerisindeki karizmatik lider miti ise ülke siyasetinde tek adam modeline ya da beklentisine dönüşmektedir.

AK Parti ve CHP örneklerinin Türk siyasetindeki genel durumu yansıttığı söylenebilir. Bu sebeple Türk demokrasisi için gelecekte odaklanılması gereken nokta ideolojik tutumlar değil, siyasi partiler kanunu ve siyasi partilerin bağımsız hareket edebildiği siyasal alanlardaki tutum ve davranışlarıdır. Bu çalışmanın öngörüsü kısa vadede siyasi partiler kanunu ve parti örgütlenmeleri değişmediği sürece anti demokratik tutumlar siyasal alanda varlık göstermeye devam edeceği yönündedir.

Sonuç

AK Parti ve CHP Türk siyasal hayatında son yirmi yılda en etkin iki partidir. Her iki partinin de toplumu etkileme kapasitesinin yüksek olduğu açıktır. İktidar ve ana muhalefet partisi olarak görev yapan AK Parti ve CHP’nin, Türk siyasetinde geçmiş demokrasi birikimiyle gelecek arasında bir köprü görevinde olduğu söylenebilir. Türk siyasal hayatındaki demokrasi serüvenini anlamlandırmak ve gelecekteki konumunu şekillendirmek için her iki partinin olumlu ve olumsuz katkıları incelenmeye değer vakalardır.

Türkiye’de demokrasi sorunsal çok partili hayata geçişin yaşandığı 1945 sonrasında daima gündemdeki yerini korumuştur. Dönemsel olarak darbelerin ve diğer demokrasiyi askıya alacak girişimlerin yaşanmasına karşın Türk demokrasisi ayakta kalmayı ve kısmen olumlu

gelişimler göstermeyi başarmıştır. Ancak bu olumlu gelişmeler istenilen seviye ulaşmaktan mahrum kalmıştır.

Bu çalışma kapsamında Türk demokrasisinde var olan anti-demokratik uygulama ve eğilimler, temel vakalar olarak seçilen AK Parti ve CHP örgütlenmeleri üzerinden açıklanmıştır. İki farklı ideolojik tutumun temsilcisi olduğunu iddia eden AK Parti ve CHP; hem benzer teşkilat yapısına sahiptir hem de karizmatik bir lider etrafında örgütlenme eğilimi göstermektedir. Göreceli bir olgu olan karizmatik lider simgesi, çalışmanın kapsamı dışında kalan birçok sosyal-kültürel nedenin de etkisiyle Türkiye siyasetinde daima varlık göstermiştir. Çalışma nesnesi olarak seçilen partiler için somut olarak karizmatik lider simgesini karşılayan Genel Başkanların var olup olmadığı tartışmasına girilmemektedir. Ancak karizmatik lider beklentisinin bu partiler için bir gerçeklik olduğu ifade edilmektedir.

AK Parti'de Büyük Kongre'nin ve CHP'de ise Kurultay'ın görev ve yetkiler arasında neredeyse tam anlamıyla bir benzerlik vardır. Özellikle doğal üyeliğin varlığı Büyük Kongre ve Kurultay'ın parti genel başkanlarının kontrolüne vermektedir. Bunun yanında AK Parti'de Büyük Kongre tarafından seçilen Merkez Karar ve Yönetim Kurulu ve Yüksek Disiplin Kurulu Genel Başkan'ın emir ve talimatları ile çalışan organlar olarak faaliyet göstermektedir. Parti içerisinde genel başkana doğrudan ve dolaylı olarak verilen yetki ve görevler ülke siyasetine yansımaktadır. Hatta seçmenlerin büyük bir çoğunluğunda mevcut durumu yansıtan eylem ve davranışlar demokrasi sınırları içerisinde görülmektedir.

Türk siyasetinde demokrasi sorunsalı çerçevesinde ideoloji farklılıklarının anlamını kaybettiği söylenebilir. Tartışmaların odaklanması gereken nokta siyasi partilerin karizmatik lider etrafında şekillenen örgüt yapılarının çoğulcu bir yapıda yeniden şekillenmesidir. Ayrıca toplumsal kodlarla derin bağları olan karizmatik lider beklentisi yerine kurumların ön plana çıkarıldığı bir siyasal alan ihtiyacı üzerinde durulmalıdır. İster iktidar partisi için olsun ister muhalefet partileri, siyasi partilerin iç örgütlenmeleri ve politikaları ülke siyasetinin genelini büyük oranda etkileme kapasitesine sahiptir. Bu sebeple demokrasi sorunsalının aydınlatıcı çözümlere ulaştırılması adına parti içi örgüt şemalarının daha fazla çalışmaya dahil edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmad, F. (2019). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, çev. Karadeli, S.C., İstanbul.

AKP, Adalet ve Kalkınma Partisi (2021). Erişim adresi: <https://www.akparti.org.tr/media/279929/cep-boy.pdf>

Barış, İsmail (2014). “*Muhafazakâr Düşüncenin Temel Değerleri Çerçevesinde Ak Parti*”, Muhafazakâr Düşünce Dergisi, C 11 (41-42), 207-225.

Bülbül, K. (2020). *Siyaset Bilimi Sözlüğü*, Adres Yayınları, Ankara.

Çaha, Ö. (2016). “*Demokrasi*”, Siyaset Bilimi, Orion Kitapevi, Ed. Çetin, H., Ankara.

Çetin, H. (2016). *Siyaset Bilimi*, Orion Kitapevi, Ankara.

CHP, Cumhuriyet Halk Partisi (2020). Erişim adresi: https://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf

Erdem, Ç. (2013). “*Tek Parti Döneminde Muhalefet Algısı: Serbest Cumhuriyet Fırkası Hareketi Üzerinden Bir İnceleme*”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C 15 (1), 1-22.

Emre, Y., Cop, B., Arslantaş, Ş., Aladağ, A., ((2017). “*Küreselleşme Karşısında Sosyal Demokrasi'nin Konumu: CHP Örneği Üzerinden Bir Araştırma*”, Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi, C 14 (53), 111-128.

Duverger, M. (1974). *Siyasi Partiler*, Bilgi Yayınevi, Çev. Özbudun, E., Ankara.

Duverger, M. (1994). *Siyasal Rejimler*, İletişim Yayınları, Çev. Tunçdoğan, T., İstanbul.

Erdem, Tuba (2020). “*Bir Alt-Alan ve Yöntem Olarak Karşılaştırmalı Siyaset*”, Liberal Düşünce Dergisi, C 25 (100), 37-68.

Heywood, A. (2014). *Siyaset*, Adres Yayınları, çev. Özipek, B.B., Şahin, B., Yıldız, M., Ankara.

Kapani, M. (2017). *Politika Bilimine Giriş*, BB101 Yayınları, Ankara.

Kuçuradi, İoanna (1998). “*Yirmi Birinci Yılın Eşiğinde Demokrasi Kavramı ve Sorunsalı*”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C 15, 21-27.

Landman, T. (2022). *Karşılaştırmalı Siyasette Konular ve Yöntemlere Giriş*, NotaBene Yayınları, Çev. Gelmez, A., İstanbul.

Newton, K., DETH, J. W. (2010). *Foundations of Comparative Politics: Democracies of the Modern World*, Cambridge University Press, New York.

Özdemir, E., ATILGAN, G. (2018). “*Siyasi Partiler*”, Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler, Yordam Kitap, İstanbul.

Tosun, T., TEPECİKLİOĞLU, A.O. (2016). “*Siyasi Partiler, Siyasi Katılım ve Propaganda*”, Siyaset Bilimi, Orion Kitapevi, Ed. Çetin, H., Ankara.

Tuncay, Suavi (1996). “*Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*”, Gündoğan Yayınları, İstanbul.

Uslu, A. (2018). “*Demokrasi*”, Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler, Yordam Kitap, İstanbul.

Yunus, S. (2015). “*Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler*”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ed. Sayarı, S., Dikici, H., İstanbul.

Extended Summary

The problematic of democracy has been the subject of many studies both in the world and in Turkey. The insurmountable boundaries between theory and practice are one of the main reasons underlying the problematic of democracy. The abstract contents used in the theoretical discourse of democracy reveal different results according to economic, historical, cultural and social conditions. Even in different time periods within the same society, the perception of democracy and the compatibility/incompatibility of theory and practice lead to different outcomes. For this reason, generalizations about the problematic of democracy paradoxically need to be made based on samples with clear boundaries and as narrowed as possible. Because in order to reach realistic conclusions about the causes of the discrepancy between theory and practice, there is a need to fix the aforementioned variables on a certain plane. Making comparisons contributes to the testing of the data on these fixed starting points.

As in many political societies that have adopted democracy, there are significant differences between the theoretical discourse of democracy and its practice in Turkish politics. These differences are simply defined as the problematic of democracy. After 1923, Turkey's political culture, inherited from the Ottoman Empire, was almost completely indexed to the value judgments of Western societies. This referencing has always been a determining factor in Turkish politics. In parallel with other developments in the world, the one-party rule under the Republican People's Party (CHP) between 1923 and 1945 in Turkey was far from being a modern democracy. During this period, the experiences of the Progressive Republican Party and the Free Republican Party resulted in failure in terms of transition to a multi-party system. After World War II, with Turkey's transition to a multi-party system, the question of democracy became truly comparable. Turkey's preference for the Western bloc brought with it certain presuppositions regarding the political sphere. These presuppositions can be categorized under many headings, but within the scope of the study, basically two presuppositions were evaluated. These are the decision to transition to a multi-party system and the ideal of liberal parliamentary democracy. These two concepts, which are intrinsically linked to each other, have been among the most controversial issues on the Turkish political agenda for many years.

The Most Different Systems Design, which is carried out in Few Research Analysis dimensions, is one of the methods used in comparative political analysis. Several-case analysis, referred to as "focused comparison" or "small-N" comparison, involves a systematic and comprehensive comparison of one or more cases. Within the scope of this study method, some limitations were identified in the study. Accordingly, the problematic of democracy is limited

in time to the politics of Turkey in the 21st century. Especially after 2002, the focus has been on the parties that fulfill the role of ruling and main opposition parties. The ruling Justice and Development Party (AK Party), which actively participated in the political arena during this period, and the CHP, which served as the main opposition party throughout the period, were selected as the samples of the study. These two samples were evaluated comparatively through party organizations. The problematic of democracy for Turkish politics has been tried to be illuminated with the results of this comparative evaluation.

The internal party structures, duties and responsibilities of the AK Party and CHP are similar. In the AK Party, the Grand Congress, the Central Decision and Management Committee, the Central Executive Committee and the Disciplinary Board form the basis of the central organization. The Grand Congress is the highest decision-making and supervisory body of the party. The Central Decision and Management Committee is the highest organ following the Grand Congress. The Central Executive Committee, under the control of the Party Chairman, is the executive body of the party. The Central Disciplinary Board is another body under the control of the party leader. The CHP party organization is almost identical to that of the AK Party. The CHP's congress is the highest decision-making and control body. In the CHP, the Party Assembly functions as a body with similar duties to the Central Decision and Management Board of the AK Party. The Central Executive Board is in charge of the CHP's internal party executive affairs. Finally, the Supreme Disciplinary Council is the highest disciplinary authority of central organization. The organs of both parties are elected. But the President has a strong position within the party. As a consequence, the President General can exert considerable influence on the selection process of all these bodies. The level of influence of party leaders on the outcome of both central and local internal party elections is extremely high. Especially in the election of party organs, almost all of the fixed members, called natural members, are under the control of the President General. For this reason, the election of all organs within the party, including the election of the General Presidency, can be subject to change in proportion to the control of the President General. Even if in theory there is an electoral system, in practice the appointment procedure under the control of the President General seems to be dominant. Three independent variables were selected for the study. However, the main explanatory variables and the dependent variable (outcome variable) are shown in a table. The data collected on the central organizational structures of the parties were evaluated with this table.

Table 1: Anti-Democratic Attitudes and Behaviors in Turkish Politics Research Design

	The Most Different Systems Design	
	Cases	
Variables	AK Party	CHP
Independent Variable 1	Conservative Democrat Ideology	Social Democratic Ideology
Independent Variable 2	Party organization dominated by the President General	Party organization dominated by the President General
Independent Variable 3	The Myth of the Charismatic Lead	The Myth of the Charismatic Lead
Main Explanatory Variables	Independent Variable 2 and Independent Variable 3	Independent Variable 2 and Independent Variable 3
Dependent Variable (Outcome Variable)	Anti-Democratic Practices in Country Politics	Anti-Democratic Practices in Country Politics

The main point of distinction of the political parties selected as the sample is their ideological stance. Contrary to the fact that ideological attitudes have no effect on the dependent variable, other independent variables taken into consideration have the capacity to affect the dependent variable. A cause-and-effect relationship is established between these variables, called explanatory variables, and the dependent variable. Accordingly, the similar internal party organizational structures of the AK Party and CHP, which have different ideological attitudes, and the symbol and expectation of a charismatic leader lead to anti-democratic discourses and practices both in the internal politics of the parties and across the country. The duties and powers of the Grand Congress in the AK Party and the Assembly in the CHP are very similar. When party organizations are analyzed, the existence of the phenomenon of natural membership paves the way for the Grand Congress and the Assembly to be under the control of the party leaders. In addition, the Central Decision and Management Board and the Supreme Disciplinary Board, which are elected by the Grand Congress of the

AK Party, operate as organs working under the orders and instructions of the President. The powers and duties given directly and indirectly to the chairman within the party affect not only the internal politics of the parties but also the national politics. Therefore, it can be said that anti-democratic discourses and practices in Turkey emerge independently of party ideologies. In other words, party organizations directly or indirectly create the office of the General Presidency, which is endowed with excessive powers and duties. This results in the expectation of a charismatic leader both among party members and voters. The myth of the charismatic leader within the party turns into a one-man model or expectation in national politics.

Within the framework of the problematic of democracy in Turkish politics, it can be said that ideological differences do not have a meaning or have lost their meaning over time. It seems inevitable for democracy that political parties should shift from an organizational structure shaped around a charismatic leader to a party structure and program designed in a pluralistic structure. In addition, the need for a political space where institutions are prioritized instead of the expectation of a charismatic leader with deep ties to social codes should be emphasized.

For Turkish democracy, the focus in the future should not be on ideological attitudes, but on the law on political parties and the attitudes and behaviors of political parties in political areas where they can act independently. In order to close the gap between theory and practice as much as possible, the starting point should be the internal organizational structures of party organizations. The prediction of this study is that, in the short term, as long as the law on political parties and party organizations in Turkey remains unchanged, anti-democratic attitudes and the expectation of a charismatic leader that supersedes the institutional existence of the party will continue to exist in the political sphere.